

О. О. ГАВРИСЬ, асистент кафедри економіки та маркетингу НТУ «ХПІ»

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Проаналізовано норми законодавства, що стосуються механізмів пільгового оподаткування та підтримки суб'єктів інноваційної діяльності в Україні та країнах, що належать до інноваційних лідерів. Запропоновано рекомендації щодо вдосконалення податкового законодавства у відповідній сфері.

The norms of legislation, which touch the mechanisms of favourable tax treatment and support of subjects of innovative activity in Ukraine and countries which belong to the innovative leaders, are analysed. The recommendations for improvement of tax legislation in the field are offered.

Зараз український уряд реформує податкову систему України з метою приведення її у відповідність з пріоритетами державної політики соціально-економічного розвитку. На сучасному етапі економічний розвиток неможливо уявити без розвитку інноваційного, особливо враховуючи негативний вплив на економіку світової фінансової кризи. Таким чином, сьогодні дуже важливо закріпити в податковому законодавстві положення щодо податкового стимулювання суб'єктів, які займаються інноваційною діяльністю.

Проблеми формування інноваційної моделі розвитку й удосконалення державної інноваційної політики неодноразово досліджувалися в іноземній та вітчизняній літературі, зокрема їм присвячували роботи такі вчені, як Х. Барнет, О. Махмудов, О. Амоша, І. Шовкун, Л. Федулова, В. Геєць, та ін.

Стаття підготована з метою дослідження норм законодавства, що стосуються пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності та розробки напрямків його вдосконалення.

Економічний успіх держави безпосередньо визначається наявністю конкурентоспроможних галузей і виробництв. Частка України на світовому

ринку високотехнологічної продукції залишається незначною і складає 0,1%. Для порівняння – частка високотехнологічного експорту Китаю складає 17,1%, США 17%, ЄС –15,2%, Японії 8,1%, Сінгапур, Гонконг та Південна Корея мають 5%. В нашій країні нарощування обсягів експорту високотехнологічної продукції в період 2005-2008 років відбувалося повільнішими темпами порівняно зі збільшенням обсягів імпорту, так експорт зріс у 1,7 разу, імпорт – у 2,2 разу. У результаті, негативне сальдо торговельного балансу високотехнологічною продукцією зросло з 8,5 млрд дол. у 2005 р. до 22,0 млрд дол. у 2008 р. [1].

Незважаючи на втрати попередніх років, науковий потенціал України ще не перейшов критичної межі, після якої його нарощування і використання може стати дуже проблематичним. На даному етапі держава ще може реально спиратися на можливості вітчизняної науки при розбудові нової економіки, для чого необхідно сформулювати чітку і зрозумілу державну політику, а потім наполегливо і послідовно її реалізувати.

Серед важелів реалізації програм державної технічної політики фінансова підтримка посідає важливе місце і може здійснюватися, зокрема, у двох напрямках: пряме бюджетне фінансування інновацій (через систему державних науково-технічних програм різної направленості або спеціально створені фонди) та стимулювання науково-технічного прогресу за допомогою механізмів оподаткування [2].

Критерієм оцінки ефективності інноваційно-трансформаційних змін в економіці країни є зростання наукоємності ВВП або зростання масштабів фінансування наукових досліджень і розробок у ВВП. Провідні країни прагнуть забезпечити наукоємність на рівні 3% від ВВП. Відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» наша держава має виділяти на фінансування відповідної діяльності 1,7% ВВП. Однак, як видно з рис.1 [3], витрати на наукові дослідження і розробки (з усіх джерел) в Україні за останні 15 років коливалися між 1 та 1,5% ВВП. При цьому кошти державного бюджету жодного разу не перевищували 0,5% ВВП. Як наслідок за випуском продукції третій технологічний уклад в Україні складає майже 58%, четвертий – 38% і п'ятий – лише 4%. Водночас, у країнах, що є

світовими лідерами технологічного прогресу нині активно розвиваються галузі 6-го технологічного укладу – біотехнології, нанотехнології, оптоелектроніка, аерокосмічна промисловість, фотоніка тощо.

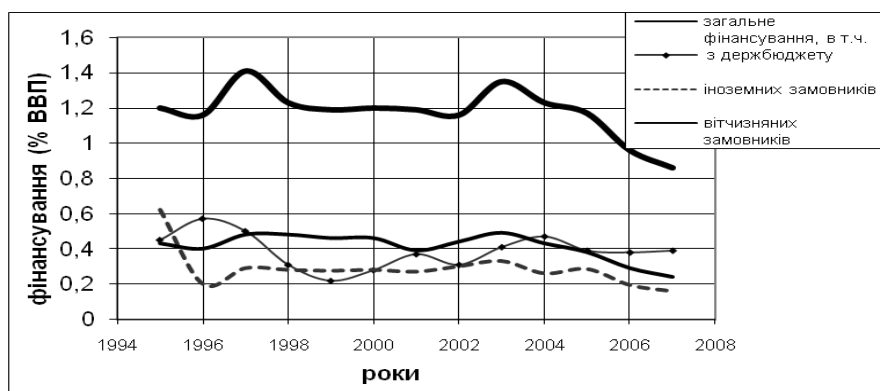

Рис.1 – Порівняння внеску основних джерел фінансування в інноваційну діяльність

Аналіз сучасного фінансового стану України в контексті переходу національної економіки на інноваційний шлях розвитку показує, що фінансові ресурси державного бюджету і кредитних установ у найближчі роки будуть досить обмеженими, тому головним напрямом державного фінансування має стати податкове стимулювання інноваційної діяльності. Ще у 1999 році Верховна Рада України схвалила Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України, в якій було запропоновано ряд заходів податкового стимулювання інноваційної діяльності, а саме: застосування податкових пільг для всього циклу інноваційного процесу від фундаментальних досліджень до впровадження у виробництво за умов використання інновацій для збільшення обсягу та підвищення якості виробленої продукції; диференціація розмірів податкових пільг залежно від активності в інноваційному процесі конкретних підприємств, організацій і окремих осіб за умов щорічного збільшення ними витрат на науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи не менш як на 25 відсотків; звільнення від оподаткування частини прибутку, що спрямовується підприємствами до Української державної інноваційної компанії, Державного фонду фундаментальних досліджень, галузевих інноваційних фондів, галузевих фондів технологічного розвитку та реконструкції виробництва; введення податкових пільг на прибуток і додану

вартість для наукових організацій, які входять до національної системи науково-технічної інформації; надання малим і середнім науково-виробничим організаціям, штат яких не перевищує 500 працівників, за рахунок коштів Державного інноваційного фонду України, безповоротних субсидій у розмірі до 25% загальної суми витрат на створення та впровадження нововведень тощо [4].

Перераховані заходи могли б суттєво підвищити ефективність інноваційної діяльності, проте, жоден з цих них не був належним чином закріплений у податковому законодавстві та не набув практичного застосування у податкових механізмах.

Початкова редакція Закону України «Про інноваційну діяльність» встановлювала значні пільги для інноваційних підприємств: особливий механізм сплати ПДВ, коли 50 % податку по операціях з поставок продукції, пов'язаних з виконанням інноваційних проектів, не підлягають сплаті до бюджету власних науково-технологічних і дослідно-експериментальних баз; пільгове оподаткування прибутку підприємств, відповідно до якого 50 % податку на прибуток, одержаного від виконання цих проектів, використовується у тому самому порядку, що й кошти від частини сум ПДВ; прискорена амортизація основних засобів і щорічна 20% норма прискореної амортизації основних фондів третьої групи; сплата земельного податку у 50%-му розмірі; особливий порядок митного обкладання необхідних для виконання пріоритетного інноваційного проекту сировини, обладнання, комплектуючих та інших товарів (крім підакцизних), які не виробляються в Україні або виробляються, але не відповідають вимогам проекту [5].

На практиці ж, починаючи з 2003 року дія встановлених пільг зупинялася Законами «Про державний бюджет» на відповідний рік, а у 2005 році вище перелічені пункти було повністю видалено із Закону (Законом України №2505-IV). Це, очевидно, було викликано недоліками їх практичного застосування, зокрема, пільги використовувались не за призначенням, а для ухиляння від оподаткування.

В Податковому кодексі України 2010 року однією з найважливіших цілей задекларовано створення сприятливих фіскальних умов для залучення

прямих іноземних інвестицій та активізації інвестиційно-інноваційної діяльності. Для цього передбачається поетапне зниження ставки податку на прибуток з 25 до 16 відсотків (2011 та 2012 роках – 19 відсотків, 2013 та 2014 роках – 18 відсотків, 2015 році – 17 відсотків, з 2016 року – 16 відсотків), також планується зменшити ставку податку на додану вартість з 2014 року до 17 відсотків. В той же час деякі позиції цього документу потребують вдосконалення, тому поки що зарано робити остаточні висновки про його можливий вплив на інноваційний процес.

Слабкі економічні результати України показують, що система регуляторів, які перебувають у руках держави, поки що не заохочує швидкого й наступального технічного розвитку, не стимулює підприємництво у виробничій сфері. Економічна політика уряду останніх років свідчить, що завданням підвищення науково-технічного потенціалу відводиться другорядна роль.

Щорічно, з 2002 року Всесвітнім економічним форумом та школою бізнесу INSEAD 134 провідні країни ранжуються за «індексом мережевої готовності» (Networked Readiness Index), який вимірює рівень розвитку інформаційних технологій за 67 параметрами і є одним з найважливіших показників потенціалу країни та можливостей її розвитку [6]. За цим індексом Україна в 2008-2009 роках була на 62-й позиції, а в 2009-2010 роках опинилася 82-й. В таблиці 1 подані деякі параметри, які впливають на результат відповідної країни. Варто зазначити, що лідером в 2009-2010 роках є Швеція, яка посунула переможця кількох попередніх років Данію.

Таблиця 1 – Параметри для вимірювання рівня розвитку інформаційних технологій

Параметри	Позиція України за періодами	
	2008-2009	2009-2010
Пріоритетне ставлення уряду до розвитку інформаційних та комунікаційних технологій	110	114
Бачення урядом важливості інформаційних та комунікаційних технологій в майбутньому	114	121
Тягар державного регулювання	91	108
Масштаби і вплив оподаткування	127	128
Загальна податкова ставка	107	107

Стосовно політики оподаткування показовим є досвід економічно розвинених країн, які формують ефективні засоби її регулювання. Серед найбільш поширених способів стимулювання інноваційної діяльності, які діють у ряді країн світу можна виділити зменшення податку на прибуток венчурних фірм, виключення витрат на НДДКР пов'язаних з основною виробничою і торговою діяльністю, з суми доходу, який оподатковується, пільговий режим амортизаційних відрахувань тощо.

В США, наприклад, діє Адміністрація у справах малого бізнесу, яка гарантує повернення до 90% приватного капіталу, який вкладається у венчурний бізнес. В Україні таку функцію міг би виконувати спеціальний інвестиційно-інноваційний банк. Ефективними могли б бути також і дотації на підвищення кваліфікації науково-дослідного персоналу та оплата витрат на технічну експертизу проектів і оцінку можливостей патентувати результати проведення НДДКР. Крім того, важливим елементом інноваційної діяльності є підтримання енергозбереження. В цьому плані важливим є досвід Німеччини, де малим і середнім фірмам надаються субсидії для придбання майна з метою досягнення економії витрат енергії.

Список літератури: 1. Бреус С.В. Аналіз стану і перспективи експорту високотехнологічної продукції промисловості України // Стратегічні пріоритети. – 2010. – №1. – С. 16-22. 2. Яковлев А. І. Спрямованість податкової системи на розвиток інновацій // Фінанси України. – 2004. – № 2. – С. 105-108. 3. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи: аналітичні матеріали до Парламентських слухань "Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2010 роки в умовах глобалізаційних викликів". – К.: НАН Укр. Ін-т економіки та прогнозування, 2009. – 196 с. 4. <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=916-14> 5. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 1 грудня 1998 року № 285 – XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 23. 6.. <http://www.weforum.org/pdf/gitr/2009/gitr09fullreport.pdf>.